

*Лора Бришки**

Правни факултет Универзитета у Љубљани

ORCID: 0000-0002-7719-4670

ОВЛАШЋЕЊЕ ТУЖИЛАШТВА ДА ИЗМЕНИ ОПТУЖНИЦУ И ИМПЛИКАЦИЈЕ НА ПОЛОЖАЈ ОКРИВЉЕНОГ**

САЖЕТАК: Докази који се прикажу у току суђења могу представити кривично дело другачије него што је описано у оптужници. Исти скуп чињеница може захтевати другачију законску квалификацију или новооткривене чињенице могу показати да би тужиочев првобитни опис догађаја требало да буде другачији. Постоје два могућа решења овог проблема: тужилац губи случај или се дозволи измена оптужбе. У словеначком кривичном поступку, тужилац је овлашћен да измени оптужбу у току суђења. У овом раду се бавимо распоном овлашћења словеначког тужиоца да измени оптужбу и како постојање овог овлашћења, уз њен обим, утиче на положај одбране. Из тих разлога, испитали смо одлуке Уставног суда Словеније и редовних судова. Установићемо колико често се измене дешавају у пракси и нагласити кључне ставке које су везане за измену оптужбе у тренутном законском систему. На крају, размотрићемо могућност реформи које би могле ојачати положај окривљеног.

Кључне речи: измена кривичне оптужбе, Словенија, тужба, права окривљеног

* e-mail: Lora.Briski@pf.uni-lj.si, асистенткиња на Правном факултету.

** Рад је примљен 6. 12. 2023, а прихваћен је за објављивање 21. 10. 2024. године.

УВОД

Докази који се користе у току суђења могу приказати кривично дело у другачијем светлу од начина на које је оно представљено у оптужници. Исти скуп чињеница може захтевати различите законске квалификације или новооткривене чињенице могу показати да би тужиочев првобитни опис догађаја требало да буде другачији. Постоје два могућа решења овог проблема: тужилац губи случај или се дозволи измена оптужбе.

У словеначком кривичном поступку, правила која се примењују на главни претрес могу бити контрадикторна у погледу на могуће измене оптужбе. Правило по коме се поступак може вршити (само) по захтеву тужиоца (чл. 19(1) Закона о кривичном поступку (у даљем тексту: ЗКП))¹ раздваја улогу судије и тужиоца и ограничава предмет спора. Резултат овог правила је да се пресуда може заснивати само на кривичном делу које је изнето у оптужници (у складу са чл. 354. ЗКП). Међутим, ова одредба се коси са дужношћу суда да детаљно испита све битне чињенице, како чињенице које иду у корист оптуженог, тако и оне инкриминишуће (чл. 17. ЗКП). Као решење, законодавац је прихватио компромис: тужилац је овлашћен да измени оптужбу, али измена не сме бити таквог обима да би се измењена оптужба односила на друго кривично дело.²

Овај рад се бави питањем обима овлашћења словеначког тужиоца да измени кривичну оптужбу у току суђења, тј., да измени законску квалификацију или исправи грешке у опису дела и како постојање овог овлашћења и његов обим утиче на положај окривљеног. Иако се у правној теорији питање измене оптужбе у току суђења спомиње као контроверзно,³ оно се није често и детаљно испитивало у постојећој теорији. С друге стране, словеначки судови се често сусрећу с изменама оптужби и њихове одлуке ће служити као основни и опширни извори за нашу анализу.

¹ Državni zbor, *Zakon o krivičnom postupku*, Uradni list Republike Slovenije, бр. 63/94, Ljubljana, 1994. – исправка.

² Šugman Stubs, K., Gorkič, P., Fišer, Z. (2020). *Temelji kazenskoga procesnoga prava*. Ljubljana: GV Založba, 119.

³ Horvat, Š. (2004). *Zakon o kazenskom postupku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba, 718.

ОБИМ ОВЛАШЋЕЊА ТУЖИОЦА ДА ИЗМЕНИ ОПТУЖБУ

Чл. 344. ЗКП дозвољава тужиоцу да измени оптужбу⁴ док је у току извођење доказа у главном претресу, под условом да представљени докази указују на то да су се чињенице наведене у оптужници измениле. ЗКП ограничава тужиоца тиме што прописује да се измењена оптужница може односити само на дело које је већ наведено у оптужби. У истој одредби, ЗКП дозвољава суду да обустави главни претрес како би тужилац могао да припреми нову оптужницу (уколико није измењена усмено) и како би одбрана имала времена да се припреми.

Као што је поменуто, сматра се да се овлашћење измене оптужбе користи у сврху начела тражења материјалне истине (чл. 17. ЗКП), које се сматра једним од најбитнијих начела кривичног процесног права. Према Врховном суду, ни тужилац ни суд не знају истину на почетку суђења, већ је установљују у току суђења.⁵ Из овога проистиче да је тужиочева измена оптужбе један од начина да се установи истина.

Премда је често критиковано, тужиочево законско право је суштински непромењено; законодавац је сузио обим само једном, у 2011. Пре ове законске промене, тужилац је имао право да измени оптужбу током целог трајања главног претреса, чак и приликом излагања завршних речи.⁶ Тренутно, тужилац може да измени оптужбу само док се изводе докази.

Постоји обимна (уставна) судска пракса у вези са изменом оптужбе. Пре више од две деценије, Уставни суд је закључио да овлашћење тужиоца да измени оптужбу само по себи не крши уставне гаранције у кривичним поступцима. Уставни суд се доследно држи овог става у својим одлукама.⁷ Међутим, одлуке суда су сузиле обим овог овлашћења – тако да тужилац сноси већу одговорност при извршењу, док се истовремено ојачала надзорна улога суда.

Уставни суд је придодео два услова онима која су прописана ЗКП. Први услов за прихватање измене оптужбе јесте да тужилац не

⁴ У раду, оптужба се користи као општи израз који се односи на званични акт тужиоца у којем су наведена обележја дела (оптужница у редовном кривичном поступку).

⁵ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 250/2009. од 28. 1. 2010; Одлука Врховног суда Републике Словеније I Ips 33147/2016. од 23. 12. 2020.

⁶ Влада Републике Словеније. (2011). *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (EVA 2010-2011-0009) – predlog za obravnavo*. Доступно на: <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/2ee00c477a45ee07d0a47dba5d5a84327e85e27361348b1ef5d6a410d80a7ad4>

⁷ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95. од 4. 12. 1997; Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-40/00 од 16. 1. 2003; Одлука Уставног суда Републике Словеније, Up-328/03 од 12. 5. 2005.

злоупотребљава ово овлашћење, а други услов је да је окривљеном омогућено да штити своја права у поступку, у принципу, из исте законске позиције као да није било измене оптужбе.⁸ Уколико ова два услова нису испуњена, суд мора да одбије тужиочево измену оптужбе.⁹

На основу анализе одредби ЗКП и правне теорије, може се закључити да, без обзира на наведена ограничења, тужилац има приличну слободу да одлучује о измени оптужбе, нарочито из следећих разлога.

Прво, законска формулација чл. 344. ЗКП дозвољава тужиоцу да измени оптужбу уколико приликом истражног поступка сазна да су се чињенице наведене у оптужници промениле услед приказаних доказа. Ова одредба се широко тумачи, како у коментарима закона тако и у судској пракси. Тужилац може да измени оптужбу, без обзира на то да ли су приказани нови докази или не.¹⁰ Тужилац може да измени оптужбу иако је поседовао дате доказе када је подизао оптужбу или ако их је прибавио у предистражном поступку уколико се његово тумачење чињеница промени након што су докази приказани на главном претресу.¹¹ Довољно је да се тужичево субјективно тумачење чињеница променило након што су докази приказани на суђењу.¹²

⁸ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95. од 4. 12. 1997; Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-40/00. од 16. 1. 2003; Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03 од 12. 5. 2005.

⁹ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95. од 4. 12. 1997.

¹⁰ Хорват, Ш. (2004). *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba, 718; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 250/2009. од 28. 1. 2010; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 33147/2016. од 23. 12. 2020; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 75/2011. од 20. 10. 2011; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 14593/2015. од 28. 11. 2019; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 29407/2010-1018. од 20. 3. 2015; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 61800/2010-63. од 16. 1. 2014; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 45062/2014. од 22. 6. 2017; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 97604/2010. од 2. 7. 2020.

¹¹ Хорват, Ш. (2004). *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba, 718; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 44415/2010-3763 од 15. 10. 2015; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 4920/2013 од 29. 7. 2021; Одлука Врховног суда Републике Словеније 2021, I Ips 61800/2010-63 од 16. 1. 2014.

¹² Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 250/2009. од 28. 1. 2010; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 422/2007. од 7. 7. 2008; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 64/2010. од 20. 2. 2014; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 33147/2016. од 23. 12. 2020; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 74949/2010. од 28. 3. 2013; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 7564/2010. од 14. 6. 2012; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 44051/2013. од 14. 1. 2021; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 75/2011. од 20. 10. 2011; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 29407/2010-1018. од 20. 3. 2015.

Врховни суд је образложио да се чињенично стање установљује до пресуде¹³ (те се тумачење може променити).

Друго, судска пракса тумачи „исто дело” (у контексту услова из чл. 344. ЗКП да се измењена оптужба мора односити на исто дело из провобитне оптужбе) као „историјски догађај”.¹⁴ У теорији је објашњено да се историјски догађај састоји из чињеница које, у складу са општеприхваћеним животним искуствима, чине недељиву јединицу.¹⁵ Врховни суд пружа сличну дефиницију, изјављујући да се односи на „животни догађај који се догодио у истим просторним и временским околностима.”¹⁶ За разлику од чињеничних околности, законска класификација дела је небитна за тумачење идентитета дела које је представљено у првобитној и измењеној оптужби.¹⁷

Треће, тужиоцу је дозвољено да измени опис дела, како у корист тако и против окривљеног, све док остане у оквиру датог историјског догађаја.¹⁸ Будући да тужилац није ограничен сопственом првобитном законском квалификацијом, може да придода додатни квалификујући чињенични елемент и сходно томе промени законску квалификацију. Измена оптужбе која за исход има тежу законску квалификацију од првобитне оптужбе је најинтензивнија интервенција тужиоца у обиму његових овлашћења.

¹³ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 422/2007. од 7. 7. 2008; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 250/2009 од 28. 1. 2010; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 33147/2016. од 23. 12. 2020.

¹⁴ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 52779/2014. од 24. 5. 2018, основ 14.

¹⁵ Šugman Stubs, K., Gorkič, P., Fišer, Z. (2020). *Temelji kazenskoga procesnoga prava*. Љубљана: GV Založba, 103–105. Концепт историјског догађаја (geschichtlicher Vorgang) се такође користи у немачкој теорији и пракси (v. нпр.: Roxin, S. (1989). *Strafverfahrensrecht: Ein Studienbuch von Klaus Roxin*. Minhen: Verlag C. H. Beck München, 122; Šmit, B. (2021). para. 264, у: *Strafprozessordnung: Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen* (B. Šmit и M. Kohler – ур.). Minhen: Verlag C. H. Beck, 1311; Rostalski, F. (2019). *Der Tatbegriff im Strafrecht: Entwurf Eines Im Gesamten Strafrechtssystem Einheitlichen Normativ-Funktionalen Begriffs Der Tat*. Тибинген: Mohr Siebeck, 148), што је релевантно за словеначки контекст зато што је словеначки Врховни суд већ закључио да су та два концепта слична (Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 6258/2010. од 12. 3. 2015).

¹⁶ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 6258/2010. од 12. 3. 2015.

¹⁷ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 14593/2015. од 28. 11. 2019.

¹⁸ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 6155/2013 од 5. 7. 2017; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 52779/2014. од 24. 5. 2018; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 3691/2013. од 4. 3. 2021; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 61800/2010-63. од 16. 1. 2014; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 97604/2010. од 2. 7. 2020.

Чл. 344. ЗКП не забрањује овакве измене и судска пракса је доследно пратила језик ове одредбе, потврђујући овлашћење тужиоца у овом смислу.

У закључку, овлашћење тужиоца да измени оптужбу је широког распона; главно ограничење је услов да се измењена оптужба мора односити на исти историјски догађај на који се односила првобитна оптужба. Међутим, у литератури је видно да судови имају проблема с тумачењем концепта истог историјског догађаја,¹⁹ што оставља простора за неку дозу несигурности у вези с већ широким спектром овлашћења тужиоца.

УТИЦАЈ ИЗМЕНЕ ОПТУЖБЕ НА ПОЗИЦИЈУ ОКРИВЉЕНОГ

Премда овлашћење тужиоца да измени оптужбу може имати многе ефекте, укључујући и однос између тужиоца и судије,²⁰ овај рад се фокусира на утицај на позицију окривљеног.

У наредном делу, бавићемо се с три главна проблема која су везана за измену оптужбе и положај окривљеног у словеначком систему. Прво, бавићемо се утицајем измене оптужбе на право окривљеног да буде обавештен о оптужби. Друго, испитаћемо ефекат на право да има довољно времена и могућности да припреми одбрану. На крају, посматраћемо измену оптужбе из шире перспективе, тумачећи који утицај само постојање овог овлашћења има на положај окривљеног.

Обавештавање о измени оптужбе

Право да се окривљеном обезбеди довољно времена и могућности да припреми одбрану је уставно право гарантовано чл. 29. Устава Републике Словеније.²¹ Логичан предуслов за обезбеђивање довољно времена и могућности да се припреми одбрана је бити обавештен о

¹⁹ Šošiĉ, M. (2016). *Enotnost dejanja v kazenskem pravu*, докторска дисертација. Љубљана: Правни факултет Универзитета у Љубљани, 195.

²⁰ Довољно је рећи да тиме што измењује оптужбу, тужилац може само да прати активну улогу суда, на којем је да установи инкриминишуће околности које нису биле део оптужнице (Jeleniĉ Novak, M., Aursperger Matić, A., Čibej, Z., Gorkiĉ, P. (2006). *Vmesna faza in glavna obravnavata*, у: *Izhodišĉa za nov model kazenskega postopka* (Шугман, К. – ур.). Љубљана: Институт за криминологију при Правном факултету у Љубљани, 273–74).

²¹ Државни збор, Устав Републике Словеније, *Урадни лист Републике Словеније*, бр. 31/91. Љубљана, 1991.

оптужби²² – право које је такође изричито наведено у члану 6(3) Европске конвенције о људским правима (даље у тексту: ЕКЉП).²³ Сходно томе, одбрани морају бити пружене информације и обезбеђено довољно времена и могућности да се припреми. Међутим, право на обавештење се не завршава ту; уколико се наводи у оптужници промене у току суђења, окривљени мора бити правовремено обавештен.²⁴

Уколико тужилац усмено измени оптужбу у току самог претреса, ЗКП прописује да се сматра да је окривљени који је присутан на претресу непосредно и довољно информисан о изменама. Такође, уколико тужилац написмено измени оптужбу тиме што припреми нову оптужницу, нова оптужница се доставља окривљеном. У оба случаја, окривљени је обавештен о изменама оптужбе.

Међутим, потенцијално може настати проблем уколико тужилац усмено измени оптужбу на претресу без присуства окривљеног. У таквим случајевима, пређашња судска пракса је заузела став да се окривљени који није био присутан на главном претресу без оправданог разлога одриче права да се изјасни о питању измене оптужбе.²⁵

Уставни суд је одбацио овакво тумачење, наглашавајући да уколико се суђење одвија без присуства окривљеног и тужилац значајно измени оптужбу, суд мора доставити измењену оптужницу окривљеном и осигурати његово присуство на главном претресу где ће окривљени имати могућност да се изјасни о питању измене оптужбе.²⁶ Врховни суд је пропратио ово резонување Уставног суда. Врховни суд прави разлику између суштинске измене, која захтева обуставу главног претреса, и несуштинске измене оптужбе, која не захтева да суд обустави главни претрес.²⁷ У закључку, након одлука Уставног суда, тумачење ЗКП је такво да постоје адекватни механизми који могу осигурати право окривљеног да буде обавештен о изменама оптужбе.

²² Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95. од 4. 12. 1997.

²³ Савет Европе, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Рим, 1950.

²⁴ Bošnjak, M., Žaucer Hrovatin, M. (2019). 29 člen, у: *Komentar Ustave Republike Slovenije (del 1: Človekove pravice in temeljne svoboščine)* (Авбељ, М. – ур.). Nova Gorica: Nova Univerza, Evropska pravna fakulteta, 284.

²⁵ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 313/2001. од 6. 3. 2003. Одлука Основног суда у Љубљани, I K 393/95. од 13. 6. 2001.

²⁶ Одлука Уставног суда Републике Словеније, Up-328/03. од 12. 5. 2005; Одлука Уставног суда Републике Словеније, Up-124/04-20. од 9. 11. 2006.

²⁷ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 8838/2016. од 12. 10. 2017; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 28944/2019. од 14. 10. 2021; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 37/2011. од 15. 9. 2011; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 273/2004. од 2. 12. 2004.

Припрема одбране за измењену оптужбу

Измена оптужбе проузрукује додатан проблем: утицај измене на време и могућност окривљеног да припреми одбрану, што је право загарантовано како чл. 29. Устава, тако и чл. 6(3). ЕКЉП. У овом делу, испитаћемо какав ефекат има измена оптужбе у току поступка на способност окривљеног да се припреми. Будући да окривљени може да одговори на измену на два начина, или тако што ће оспорити прихватљивост измене или тако што ће затражити додатно време да припреми одбрамбену стратегију, ова секција је подељена у две подсекције.

Могућност приговора на дозвољеност измене оптужбе

У ЗКП није експлицитно прописано право одбране да затражи од суда да не дозволи измену оптужнице, нити је суду изричито дато овлашћење да прогласи измену недозвољеном. Међутим, Уставни суд је појаснио, позивајући се на принцип једнаке заштите права (чл. 22. Устава), да окривљени има право на оспоравање измене оптужбе која представља злоупотребу тужиочевих овлашћења. Уколико суд установи да је тужилац злоупотребио своја процедурална права приликом измене оптужбе, суд је у обавези да не дозволи измену.²⁸ Додатно, Уставни суд је нагласио да суд мора самоиницијативно да испита прихватљивост измене, без обзира на делање одбране.²⁹

Уставни суд препознаје да тужиочева измена оптужбе поспешује његове шансе, док слаби позицију окривљеног. Узимајући ово у обзир, Уставни суд је успоставио процедуралне заштитне мере како би избалансирао позицију окривљеног након измене. Једна од тих мера је надзорна улога суда, који не може да прихвати измену оптужбе без разматрања. Истовремено, тиме је Уставни суд индиректно повећао одговорност тужиоца. Тужилац је у обавези да измени оптужбу у складу са ЗКП и судском праксом Уставног суда; у супротном, ризикује неуспешно гоњење наводног кривичног дела.

Словеначки законодавац и судови нису у потпуности прихватили усмерење ка већој судској и тужилачкој одговорности, како је предложио Уставни суд. Одредбе ЗКП које прописују процедуру за измену оптужбе нису мењане, иако је ЗКП измењен више пута након што су релевантне одлуке Уставног суда донесене. Битан недостатак чл. 344. ЗКП је што не обавезује тужиоца да наведе разлоге за измену оптужбе и, настављајући

²⁸ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-40/00 од 16. 1. 2003.

²⁹ Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21 од 12. 5. 2005.

се на законско решење, таква обавеза се не проналази у већинској судској пракси редовних судова.³⁰

Према мишљењу аутора, недостатак изричите обавезе тужиоца да наведе разлоге за измену оптужбе има негативан утицај на положај окривљеног. Тужиочев приказ основа и услова за измену је кључан елемент за одбрану да би могла да уложи приговор на дозвољеност измене (у складу с уставним правом на судску заштиту из чл. 23. Устава) или да би могла да прилагоди одбрамбену стратегију³¹ (у складу с уставним правом на припрему одбране из чл. 29. Устава). Што је шири спектар овлашћења тужиоца, више мера предострожности се мора увести у законски поредак како би се спречила злоупотреба. Као што смо видели, тужилац може да измени оптужбу у било ком тренутку истражног поступка, што значи да не постоји обавеза да се оптужба измени одмах након што се прикажу докази који су разлог измене. Овлашћење таквог спектра само појачава потребу да тужилац буде транспарентан с основом за измену оптужбе. Коначно, обавезати тужиоца да представи основ и услове за измену је битно како би се осигурала једнакост у сукобу тужиоца и одбране. Члан 285д ЗКП-а прописује да окривљени мора навести разлоге за подношење доказа и исто би требало да важи и за измену оптужбе тужиоца.

Наша анализа је показала да су редовни судови, у својој пракси, усвојили нешто ужу примену изричите обавезе коју је поставио Уставни суд – да у одлуци суд мора да наведе разлоге за дозвољеност измене и разлоге за обуставу или наставак главног рочишта.³² Врховни суд је ову обавезу већински ограничио на случајеве када се одбрана противи измени оптужбе из ваљаних разлога.³³ Према Врховном суду, суд није у обавези да наведе разлоге када је ситуација „савршено јасна“³⁴, када измена оптужбе није изненадила одбрану или је требало да буде очекивана, будући да су разлози знани одбрани.³⁵ Овакво становиште је забрињавајуће зато што наговештава да одбрана, макар у неким случајевима, сноси одговорност да предвиди употребу овог овлашћења, које се већ користи да поспеши тужиоцеве шансе. Додатно, у систему у коме тужилац није у обавези да наведе разлоге за измену оптужбе, а суд је дужан да наведе

³⁰ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 14593/2015. од 28. 11. 2019; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 338/2009. од 28. 1. 2010.

³¹ Florjančič, D. (2007). Sprememba obtožnice v kazenskem postopku. *Pravna praksa*, 26 (21), 17–19.

³² Одлука Уставног суда Републике Словеније, Up-328/03-21. од 12. 5. 2005.

³³ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 57/2010. од 13. 5. 2010.

³⁴ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 57/2010. од 13. 5. 2010; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 44051/2013. од 14. 1. 2021.

³⁵ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 14593/2015. од 28. 11. 2019.

разлоге за своју процену само у одређеним случајевима, делује као да се одговорност за навођење аргумената за (не)дозвољеност измене пребације с тужиоца на одбрану. Уколико одбрана мора да уложи приговор да би добила образложење за одлуку, одбрана је ефективно приморана, у одсуству тужиоцевих разлога, да нагађа о могућим разлозима за измену.

Довољно времена и могућности да се припреми одбрана против измене оптужбе

Уз могућност одбране да тврди да измена оптужбе не би требало да буде дозвољена, ЗКП дозвољава да се обустави главно рочиште како би се припремила одбрана и тиме, посредно, дозвољава одбрани да затражи од суда да обустави главно рочиште (чл. 344(2) ЗКП). Уставни суд и Врховни суд су заузели став да суд не мора да обустави главно рочиште после сваке измене оптужбе,³⁶ већ само када процени да је обустава нужна да би одбрана могла да оствари своја права.³⁷ Овакав став је разуман из разлога што измене оптужбе понекад садрже исправке које не мењају суштину тврдњи. Као што је већ поменуто, Уставни суд захтева од судова да на сопствену иницијативу испитају да ли је измена дозвољена и исто важи за процену о обустави главног претреса.³⁸

Судска пракса Врховног суда указује на то да би одлука суда о обустави ради припремања одбране требало да се заснива на суштини³⁹ и размери измене.⁴⁰ Уколико измењена оптужница не мења суштину првобитне, претрес не мора да се обустави.⁴¹ Недовољно значајне измене су, на пример, стилске измене описа у првобитној оптужници.⁴²

Аутори овог рада се слажу с правном теоријом која каже да је оправдан захтев окривљеног за обуставу главног претреса и када измене иду у његову корист,⁴³ као што је у случајевима када се, након измена, окри-

³⁶ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95. од 4. 12. 1997; Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21. од 12. 5. 2005; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 133/2007. од 24. 5. 2007; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 37/2011. од 15. 9. 2011; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 283/2005. од 1. 12. 2005.

³⁷ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95. од 4. 12. 1997.

³⁸ Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21. од 12. 5. 2005.

³⁹ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 18312/2017. од 4. 7. 2019.

⁴⁰ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 61422/2010. од 13. 3. 2014; Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 15991/2010-267. од 14. 5. 2015.

⁴¹ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 15991/2010-267. од 14. 5. 2015.

⁴² Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 18312/2017. од 4. 7. 2019.

⁴³ Horvat, Š. (2004). *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba, 719.

вљени терети за мање озбиљно дело које носи слабије санкције. Премда измена може бити у корист окривљеног у смислу тежине дела, у смислу шанси процедуралног успеха, измена обично иде у корист тужиоца тиме што повећава могућност осуде или, макар, олакшава терет доказивања. Без обзира да ли тужилац измени првобитно дело у теже или лакше дело, одбрана мора имати прилику да одговори, што у одређеним случајевима може захтевати обуставу суђења.

Утицај овлашћења да се измени оптужба на положај окривљеног

До сада смо разматрали права одбране када тужилац употреби своје овлашћење да измени оптужбу. Међутим, сматрамо да само постојање овог овлашћења утиче на положај окривљеног, без обзира на то да ли га тужилац искористи у одређеном случају.

Будући да тужилац има овлашћење да значајно измени опис дела током приказа доказа, одбрана не може знати да ли је одабрала одговарајућу стратегију док се последњи доказ не изнесе и док суд не закључи доказни поступак и не пређе на закључне изјаве странака.⁴⁴

Додатно, такав систем не само да ставља одбрану у несигурну позицију, већ и спречава развијање активне одбрамбене стратегије. Наиме, уколико одбрана аргументовано оповргне тужиоцеву првобитну верзију догађаја, тужилац може да исправи потенцијалне грешке и измени наратив из оптужнице. Стога, постојање овлашћења да се измени оптужба подстиче одбрану да не истиче активно потенцијалне тужиоцеве грешке или да сачека до краја суђења.

Премда је велика слобода да се мења предмет случаја у току суђења често критикована,⁴⁵ основна премиса словеначког система остаје иста: несигурност одбране, која је оптужена не само за дело из првобитне оптужнице већ и изложена сличним оптужбама које се могу формулисати из истог историјског дела уз измену оптужбе, у нашем систему се сматра неизбежном ценом која се мора платити у потрази за истином кривично-правних органа (чл. 17. ЗКП).

⁴⁴ Jelenič Novak, M., Aursperger Matić, A., Čibej, Z., Gorkič, P. (2006). Vmesna faza in glavna obravnava, у: *Izhodišča za nov model kazenskega postopka* (Šugman, K. – ур.). Љубљана: Институт за криминологију при Правном факултету у Љубљани, 359–60.

⁴⁵ *Ibid.*, 360; Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95 од 4. 12. 1997, издвојено мишљење судије Б. М. Зупанчича.

У овом раду се нећемо бавити тиме да ли би било разумно изменити читав систем и обвезати тужиоца и суд на тужиочеву првобитну квалификацију дела и тиме значајно ограничити тужиочев простор за маневрисање у смислу измене описа кривичног дела. Међутим, вреди нагласити да тренутни поредак не би требало да дозволи да одбрана плаћа неограничену цену у име потраге за истином. Верујемо да би тренутни систем, у најмању руку, прво, требало доследно да ограничи измену оптужбе која је злоупотреба овлашћења и, друго, да стреми к томе да минимизира колико често се измене дешавају у пракси.

Као што смо показали, Уставни суд је нагласио уставне димензије измене оптужбе и изричито забранио злоупотребу овлашћења за измене.⁴⁶ Премда су редовни судови били донекле обазриви при примени овог аргумента, он је почетна тачка заштите одбране од потпуне несигурности која проистиче из могућих измена унутар истог историјског догађаја. Наша анализа судске праксе Врховног суда и виших судова је показала да је аргумент да је тужилац злоупотребио процедурално овлашћење да измени оптужбу био успешан у случајевима где су у првобитној оптужници недостајала одређена законска обележја кривичног дела и тужилац је први пут идентификовао сва обележја у току главног претреса након измене оптужбе.⁴⁷ Додатно, један виши суд је морао да разреши ситуацију у којој је одбрана приговорила да су кривична дела у оптужници застарела, међутим, тужилац је касније изменио оптужбу у друго дело (тиме што је спојио првобитна дела у једно трајно дело) које још није било застарело. Виши суд је закључио да је таква измена оптужбе злоупотреба процедуралних овлашћења.⁴⁸ У новијој литератури се тврди да такође не би требало да буде дозвољено да тужилац измени датум вршења кривичног дела када се алиби који је доказала одбрана односи на одбрану од првобитне оптужнице,⁴⁹ али такви случајеви ниси пронађени у судској пракси анализираној до сада. На основу претходно наведеног, закључујемо да наш систем пружа судовима оруђа да занемаре измену оптужбе када она потпуно подрива одбрамбену стратегију, наиме, аргумент о злоупотреби процеса. Овај аргумент се детаљније разлаже од случаја до случаја, а судови одређују горњу границу тужиоцевих овлашћења.

На крају, колико често тужиоци употребљавају своја овлашћења такође утиче на положај окривљеног. Уколико окривљени може да рачуна

⁴⁶ Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95 од 4. 12. 1997.

⁴⁷ Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 11111/2011 од 7. 10. 2020.

⁴⁸ Одлука Вишег суда у Љубљани, II Кр 6056/2012 од 29. 9. 2022.

⁴⁹ Fišer, Z. (2023). 344. člen, у: *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem* (Шепец, М.– ур.). Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 721.

да ће се измена оптужбе десити само у изванредним околностима, његова позиција је сигурнија него ако се то дешава често, скоро рутински. Наша анализа је показала да се измене оптужбе дешавају релативно редовно, у скоро трећини или чак половини случајева у којима суд донесе осуду или одреди мере безбедности након главног претреса.⁵⁰ Истовремено, вреди напоменути да се измене значајно разликују и распон може бити од исправки правописних грешака или парафразирања описа до измена околности које чине законска обележја наводног кривичног дела. На основу овога, може се закључити да би окривљени у нашем систему могао да рачуна, с релативно високим процентом тачности, на то да ће се наводи који се налазе у првобитној оптужби изменити на овај или онај начин у току суђења. Основано би требало критиковати такву сувишну употребу овлашћења. Честе измене оптужбе би могле бити индикатор мањка марљивости и пажње тужиоца при писању оптужнице или непотребно лаке могућности уношења измена.⁵¹ Систем толерише такав приступ и, стога, не подстиче пажљиву процену чињеница пре почетка суђења, на штету окривљеног.

ЗАКЉУЧАК

У словеначком кривичном поступку, тужилац има пуно могућности да исправи грешке или недостатке у оптужници тиме што измени оптужбу. Ово је видно из анализе судске праксе која следи. Прво, тужиочево законско овлашћење се у правној теорији тумачи тако да тужилац може да измени оптужбу без обира на то да ли су представљени нови докази. Друго, појам истог дела на који се односи ограничење измене оптужбе се тумачи као аутономни процедурални концепт, што значи да тужиочева промена описа чињеница такође може да произведе промену у законској квалификацији дела, уколико се и даље односи на исто историјско дело. Треће, оптужба може да се измени и у корист и на штету окривљеног.

Међутим, такође смо навели да су тужиочева овлашћења временом постала ограниченија посредством законских решења и, нарочито, (уставне) судске праксе. Законодавац је ограничио овлашћења тужиоца на истражни поступак. Уставни суд је поставио додатне објективне услове за прихватљивост измене, наглашавајући значај надзорне улоге суда,

⁵⁰ Briški, L. (2023). *Spreminjanje parametrov spora v kazenskem postopku*, докторска дисертација. Ljubljana: Правни факултет Универзитета у Љубљани, 185–86.

⁵¹ Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21 од 12. 5. 2005, сагласно мишљење судије З. Фишера.

који мора да процени да ли је измена дозвољена и примени одговарајуће мере да поправи положај одбране након сваке измене. Резултат тога је да је Уставни суд индиректно повећао одговорност тужиоца, који мора да измени оптужбу у складу с успостављеним критеријумима или ризикује неуспех оптужбе. На овај начин, Уставни суд признаје материјалне (уставне) димензије измене оптужбе и шаље поруку да органи кривичног поступка не смеју посматрати измену оптужбе као пуки технички задатак⁵² који нема утицај на положај одбране.

Показали смо да тужиочева широка овлашћења при измени оптужбе неизбежно утичу на положај окривљеног. Окривљени је несигуран до закључења кривичног поступка пошто не може да се ослони на то да ће обим суђења који је наведен у оптужници остати исти. Премда се нисмо детаљно бавили тиме да ли би било разумније сузити овлашћење тужиоца тако да буде ограничен на првобитну законску квалификацију из оптужнице, навели смо три кључне ставке које су везане за измену оптужбе у тренутном закону. Ово укључује утицај измене оптужбе на обавештење о измени, довољно времена и могућности да се припреми одбрана од измењене оптужнице, као и утицај на могућност да се припреми одбрана у поретку у коме такво овлашћење постоји, без обзира на то да ли се употреби. Наша анализа се усредредила на разумевање положаја одбране, у овом случају и на проналажење потенцијалног простора за побољшање тренутних законских одредби. Закључили смо да би процедурална правила, након измене оптужбе, требало побољшати како би се осигурало да окривљени има истинску прилику да одговори на и оспори измену. Коначно, систем би требало да доследно ограничи измену оптужбе која је злоупотреба овлашћења и да стреми смањењу учесталости измена у пракси.

ЛИТЕРАТУРА

- Bošnjak, M., Žaucer Hrovatin, M. (2019). 29 člen, y: *Komentar Ustave Republike Slovenije (del 1: Človekove pravice in temeljne svoboščine)* (Авбељ, М. – ур.). Нова Горица: Nova Univerza, Evropska pravna fakulteta.
- Briški, L. (2023). *Spreminjanje parametrov spora v kazenskem postopku* (докторска дисертација). Љубљана: Правни факултет Универзитета у Љубљани.
- Влада Републике Словеније. (2011). *Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (EVA 2010-2011-0009) – predlog*

⁵² V.: Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21 од 12. 5. 2005, сагласно мишљење судије З. Фишера.

za obravnavo. Доступно на: <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/2ee00c477a45ee07d0a47dba5d5a84327e85e27361348b1ef5d6a410d80a7ad4>

Jelenič Novak, M., Aursperger Matić, A., Čibej, Z., Gorkič, P. (2006). Vmesna faza in glavna obravnava, у: *Izhodišča za nov model kazenskega postopka* (Šugman, K. – ур.). Љубљана: Институт за криминологију при Правном факултету у Љубљани.

Rostalski, F. (2019). *Der Tatbegriff im Strafrecht: Entwurf Eines Im Gesamten Strafrechtssystem Einheitlichen Normativ-Funktionalen Begriffs Der Tat*. Tübingen: Mohr Siebeck.

Roxin, S. (1989). *Strafverfahrensrecht: Ein Studienbuch von Klaus Roxin*. Минхен: Verlag C. H. Beck München.

Fišer, Z. (2023). 344. člen, у: *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem* (Šepec, M. – ур.). Ljubljana: Lexpera, GV Založba.

Florjančič, D. (2007). Sprememba obtožnice v kazenskem postopku. *Pravna praksa*, 26 (21), 17–19.

Horvat, Š. (2004). *Zakon o kazenskem postopku s komentarjem*. Љубљана: ГВ Založba, 718.

Šmit, B. (2021). Para. 264, у: *Strafprozessordnung: Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen* (B. Šmit i M. Kohler – ур.), Minhen: Verlag C. H. Beck.

Šošić, M. (2016). *Enotnost dejanja v kazenskem pravu* (докторска дисертација). Љубљана: Правни факултет Универзитета у Љубљани.

Šugman Stubs, K., Gorkič, P., Fišer, Z. (2020). *Temelji kazenskega procesnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

Прописи

Државни збор, Закон о кривичном поступку, *Урадни листи Републике Словеније*, бр. 63/94, Љубљана, 1994.

Државни збор, Устав Републике Словеније, *Урадни листи Републике Словеније*, бр. 31/91, Љубљана, 1991.

Савет Европе, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Рим, 1950.

Судска пракса

Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95 од 4. 12. 1997.

Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-40/00 од 16. 1. 2003.

Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21 од 12. 5. 2005.

Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-124/04-20 од 9. 11. 2006.

Одлука Уставног суда Републике Словеније, U-I-289/95 од 4. 12. 1997, издвојено мишљење судије Б. М. Зупанчича.

Одлука Уставног суда Републике Словеније, Ур-328/03-21. од 12. 5. 2005, сагласно мишљење судије З. Фишера.

Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 250/2009. од 28. 1. 2010.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 33147/2016. од 23. 12. 2020.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 75/2011. од 20. 10. 2011.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 14593/2015. од 28. 11. 2019.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 29407/2010-1018. од 20. 3. 2015
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 61800/2010-63. од 16. 1. 2014.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 45062/2014. од 22. 6. 2017.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 97604/2010. од 2. 7. 2020.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 44415/2010-3763. од 15. 10. 2015.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 4920/2013. од 29. 7. 2021.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 422/2007. од 7. 7. 2008.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ipsc 64/2010. од 20. 2. 2014.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 74949/2010 од 28. 3. 2013.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 7564/2010. од 14. 6. 2012.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 44051/2013. од 14. 1. 2021.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 52779/2014. од 24. 5. 2018.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 6258/2010. од 12. 3. 2015.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 6155/2013. од 5. 7. 2017.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 3691/2013. од 4. 3. 2021.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 313/2001. од 6. 3. 2003.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 8838/2016. од 12. 10. 2017.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 28944/2019. од 14. 10. 2021.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 37/2011. од 15. 9. 2011.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 273/2004. од 2. 12. 2004.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 338/2009. од 28. 1. 2010.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 57/2010. од 13. 5. 2010.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 133/2007. од 24. 5. 2007.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 283/2005. од 1. 12. 2005.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 18312/2017 од 4. 7. 2019.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 61422/2010. од 13. 3. 2014.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 15991/2010-267 од 14. 5. 2015.
Одлука Врховног суда Републике Словеније, I Ips 11111/2011. од 7. 10. 2020.
Одлука Вишег суда у Љубљани, II Кр 6056/2012. од 29. 9. 2022.
Одлука Основног суда у Љубљани, I К 393/95. од 13. 6. 2001.